

Цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

УДК 332.01

Купріянова Анастасія Олександрівна

кандидат юридичних наук

Харківський національний університет внутрішніх справ

Kupriyanova Anastasiia

Candidate of Legal Sciences

Kharkiv National University of Internal Affairs

**АНАЛІЗ ЗМІН ДО ЗАКОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ.
ПРОГНОЗОВАНІ НАСЛІДКИ ЦИХ ЗМІН ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО
ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВИ
ANALYSIS OF CHANGES TO THE LAWS OF UKRAINE UNDER THE
CONDITIONS OF MARITAL LAW IN THE FIELD OF
ENFORCEMENT OF COURT DECISIONS. FORECASTED
CONSEQUENCES OF THESE CHANGES FOR THE ECONOMIC
RECOVERY OF THE STATE**

Анотація. Стаття є дослідженням таких важелів впливу та балансування державного бюджету як сфера виконання судових рішень, що належить до напрямку сфери юстиції. Судовий захист займає провідне місце у сучасному суспільстві. В Україні постійно розвивається європейська модель повноцінного примусового виконання судових рішень. Сьогодні, коли триває восьмилітня війна з російським агресором, Україна знаходиться на шляху великих змін і реформ, які направлені на підвищення ефективної діяльності всіх органів державної влади в умовах воєнного стану, в тому числі й судової гілки, яка здійснює свою діяльність шляхом

вирішення правових конфліктів між громадянами, органами влади та організаціями. Згадується досвід Європейського Суду з прав людей, який запровадив спеціальну процедуру пілотного рішення для прискорення розгляду подібних справ. Незважаючи на виникнення багатьох проблемних питань функціонування судової системи та виконання судових рішень в умовах повномасштабного вторгнення росії, законотворчий процес в Україні, провідним завданням якого є удосконалення, збільшення ефективності та розширення можливостей для здійснення судочинства, триває. У зв'язку з цим запропоновано та вже реалізовано досить велику кількість законопроектів, метою яких є спрощення та поліпшення умов діяльності органів досудового розслідування, суддівського спектру дій та виконавчих органів, та служб.

Також у статті проаналізовано Закон України «Про виконавче провадження», Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності приватних виконавців та примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану», Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення механізму судового контролю за виконанням рішень судів та процедури встановлення або зміни способу виконання судових рішень».

Водночас підходи до судового контролю дійсно потребують змін, аби він став одним з ефективних засобів повного і своєчасного виконання судових рішень, що є певним кроком до економічного відновлення України після введення воєнного стану та російської агресивної діяльності стосовно нашої країни.

Ключові слова: *правосуддя, виконання судового рішення, повномасштабне вторгнення, економічний розвиток, законопроект, зміни до законів, виконавча служба.*

Summary. *The article is a study of such levers of influence and balancing of the state budget as a sphere of execution of court decisions, which belongs to the direction of the sphere of justice. Legal protection occupies a leading place in modern society. In Ukraine, the European model of full-fledged enforcement of court decisions is constantly developing. Today, when the eight-year war with the Russian aggressor continues, Ukraine is on the path of major changes and reforms, which are aimed at increasing the effective operation of all state authorities under martial law, including the judicial branch, which carries out its activities by resolving legal conflicts between citizens, authorities and organizations. The experience of the European Court of Human Rights, which introduced a special pilot decision procedure to speed up the consideration of similar cases, is mentioned. Despite the emergence of many problematic issues of the functioning of the judicial system and the execution of court decisions in the conditions of a full-scale invasion of Russia, the law-making process in Ukraine continues, the leading task of which is to improve, increase efficiency and expand opportunities for the implementation of judicial proceedings. In this regard, quite a large number of draft laws have been proposed and already implemented, the purpose of which is to simplify and improve the conditions of activity of pre-trial investigation bodies, judicial spectrum of actions and executive bodies and services.*

The article also analyzes the Law of Ukraine "On Executive Proceedings", the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding the Activity of Private Executors and Enforcement of Court Decisions, Decisions of Other Bodies (Officials) During the Period of Martial Law", the Law of Ukraine "On Bodies and Persons Carrying Out Enforcement of Court Decisions and Decisions of Other Bodies", the draft Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts on Improving the Mechanism of Judicial Control over the Execution of Court Decisions and the Procedure for Establishing or Changing the Method of Execution of Court Decisions".

At the same time, approaches to judicial control really need changes, so that it becomes one of the effective means of full and timely execution of court decisions, which is a certain step towards the economic recovery of Ukraine after the introduction of martial law and Russian aggressive activity towards our country.

Key words: *justice, execution of a court decision, full-scale invasion, economic development, draft law, changes to laws, executive service.*

Постановка проблеми. Сьогодні надзвичайно актуальним є питання економічної стабільності України, що загалом через воєнний стан, який триває вже 8 місяців, є неможливим. Проте уряд знаходить важелі впливу та балансування державного бюджету. Одним з таких способів є сфера виконання судових рішень, що належить до напрямку сфери юстиції. Таким чином, здавалось, така незначна справа здатна підносити економіку країни вгору, розвивати її інвестиційні можливості та загалом закривати питання боргів.

У зв'язку з тим, що Україна рухається у напрямку стандартів, тенденцій та досвіду Європейського Союзу, слід брати до уваги думки та висловлювання політичних лідерів, успішних керівників різноманітних проектів, що на практиці демонструють власну діяльність стосовно розвитку спектру виконання судових рішень з основним функціональним завданням – державне фінансове балансування та рівновага.

Порівнюючи до прикладу минулі роки, в Україні постійно розвивається європейська модель повноцінного примусового виконання. Інструкція з організації примусового виконання рішень опублікована та чинна ще з 2012 року та з кожним роком все більше удосконалюється.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для того, щоб оцінити ефективність сфери виконання судових рішень ми звернулись до наукових праць, статей та публікацій різних експертів та науковців. Серед лідерів

експертних думок слід згадати голову Асоціації приватних виконавців України Віталія Чепурного [9]. У своїх публікаціях він наглядно рекомендує першочергово звернути увагу, що передумовою вступу до Європейського Союзу на тлі останніх подій, а саме включення кандидатури України до вступу в ЄС, має бути реформування системи фінансів та правосуддя.

Окрім цього ним піднімається питання про нещодавнє оголошення Міністерством юстиції курсу «нормалізації» зазначеної структури, що являє собою скорочення кадрів. Де він наголошує про необхідність зменшення посад державної виконавчої служби, що є досить затратною для бюджету України в сфері примусового виконання судових рішень [1].

Формулювання цілей статті:

1. Визначити дефініцію поняття «виконання судових рішень».
2. Методом моніторингу знайти та опрацювати відповідні нормативно-правові акти, що відіграли значну роль після введення в Україні воєнного стану.
3. Проаналізувати зміни до законодавства України в сфері виконання судових рішень з їх впливом на економічну ситуацію країни, у якій діє воєнний стан.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 1 Конституції України наша країна проголошена правовою державою. Правова держава характеризується, в тому числі, самостійністю і незалежністю судової системи, ефективно забезпечує захист інтересів держави, прав та інтересів громадян і юридичних осіб. Судовий захист займає провідне місце в сучасному суспільстві.

Зокрема, Конституцією України передбачено право судового захисту відповідно до статті 55, згідно з якою права і свободи людини та громадянина захищаються судом [7, с. 15]. Це означає, що кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку. Забезпечення

ефективного та якісного правосуддя є важливим завданням будь-якої правової держави, яка визнає захист прав та законних інтересів людини і громадянина найвищою соціальною цінністю.

Сьогодні, коли триває восьмилітня війна з російським агресором, Україна знаходиться на шляху великих змін і реформ, які направлені на підвищення ефективної діяльності всіх органів державної влади в умовах воєнного стану, в тому числі й судової гілки, яка здійснює свою діяльність шляхом вирішення правових конфліктів між громадянами, органами влади та організаціями.

Відповідно до Основного Закону України, судова система стоїть на сторожі захисту громадян, їх прав та обов'язків від неправомірних дій держави, посягань інших громадян чи організацій, тому що саме правосуддя є гарантом законності, справедливості та порядку у суспільстві. Саме тому довіра до органів правосуддя є запорукою нормального та ефективного їх функціонування [2].

Будь-яке завершення процесу правосуддя відбувається виконанням судових рішень, які несуть юридичний ефект.

На сьогоднішній день невиконання судових рішень в Україні стало фактично національною проблемою, звичайно причиною цього в першу чергу є бойові дії на території нашої країни, поява все більшого кола осіб, що набувають ознак категорій соціального ризику. Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) неодноразово наголошував на системності випадків невиконання або несвоєчасного виконання рішень українських судів, прийнятих на користь заявників. Як результат, ЄСПЛ навіть запровадив спеціальну процедуру пілотного рішення для прискорення розгляду подібних справ.

Сьогодні, в сучасних реаліях нашої країни, законотворчий процес в Україні все ж таки триває. З метою удосконалення, збільшення

ефективності та розширення можливостей для здійснення судочинства, запропоновано та вже реалізовано досить велику кількість законопроектів.

У першу чергу слід зазначити про Закон України № 2468-IX, що набрав чинності 28 липня 2022 року, несе за собою зміни у Законі України «Про виконавче провадження», а саме до розділу XIII про прикінцеві та перехідні положення даного нормативно-правового акту, де зазначається про введення заборони на відкриття виконавчих проваджень та вжиття заходів примусового виконання рішень на тимчасово окупованій території російськими військами [4].

Окрім цього, 27 липня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України за № 2455-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності приватних виконавців та примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану» що став чинним 25 серпня 2022 року [3].

У Законі України № 2455-IX з'являються нові варіації певних положень до Законів України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» та «Про виконавче провадження» [6].

Досить багато змін міститься у проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення механізму судового контролю за виконанням рішень судів та процедури встановлення або зміни способу виконання судових рішень», а саме, по-перше у Кодексі адміністративного судочинства України розширились положення статті 378 про відстрочення і розстрочення виконання, зміни або встановлення способу і порядку виконання судового рішення, а також статті 382, де збільшено повноваження та функціональні обов'язки судового контролю у виконанні судових рішень в адміністративних справах; по-друге у Цивільному процесуальному кодексі України до статті 435 додано випадки, коли можливо відстрочити і розстрочити виконання,

зміну або встановлення способу та порядку виконання рішень, тепер у статті 447 до сторін виконавчого провадження з правом на звернення до суду із скаргою можуть й інші учасники виконавчого провадження [5].

Проте ж ЄСПЛ у рішеннях від 18 жовтня 2005 року у справі «Терем ЛТД, Четчин та Оліус проти України» та від 30 листопада 2004 року у справі «Бакалов проти України» зазначав, що відсутність бюджетного фінансування (бюджетних коштів) не є підставою для звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання [8].

Відповідно до правової позиції ЄСПЛ у справі «Кечко проти України» (рішення від 08 листопада 2005 року) органи державної влади не можуть посилатися на відсутність коштів як на причину невиконання своїх зобов'язань.

Велика Палата ВС у своїй Постанові у справі №911 / 4249 / 16 від 17 квітня 2018 року зазначила, що відсутність бюджетного фінансування (бюджетних коштів) не є підставою для звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання.

Також не дуже зрозумілою є пропозиція запровадження в процесуальних кодексах положення щодо права суду витребувати звіт про виконання судового рішення у державного виконавця. Незрозумілим є те, які дії має вчинити суд, отримавши такий звіт, адже зобов'язувати виконавця вчинити певні дії за результатами розгляду такого звіту (а не скарги на дії виконавця) суд не має повноважень. Слід зазначити, що обов'язок виконати судові рішення чинне законодавство покладає саме на боржника. Виконавець, вчиняючи заходи примусового виконання, компенсує брак волі боржника. Тому ставити «знак рівняння» між боржником і виконавцем, не є коректним. На мій погляд, доцільніше було б надати суду доступ до матеріалів відповідного виконавчого провадження в Автоматизованій системі виконавчого провадження, і цього було б достатньо.

Викликає певне здивування надання суду права за результатом судового контролю постановлювати ухвалу про зміну порядку та способу виконання рішення за відсутності відповідного клопотання про це стягувача, боржника або ж виконавця, що є порушенням принципу диспозитивності.

Загалом, спираючись на досвід ЄСПЛ, головною метою судового контролю за виконанням рішення є сприяння виконанню рішення й усунення перешкод при його виконанні та уникнення настільки, наскільки це можливо, створення нових перешкод при виконанні судового рішення, затягуванню процесу виконання.

Чи вирішує законопроект ці проблеми? Напевно, що в повній мірі ні.

Висновки та перспективи. Отже, судовий контроль має не створювати додаткові перешкоди для стягувача, а бути спрямованим найперше на боржника, який має можливість але відмовляється виконати судові рішення, а не тільки на оцінку дій державного або приватного виконавця.

Виходячи з вищевказаного, законопроект №7648 від 08.08.2022 потребує суттєвого доопрацювання. Водночас підходи до судового контролю дійсно потребують змін, аби він став одним з ефективних засобів повного і своєчасного виконання судових рішень, що є певним кроком до економічного відновлення України після введення воєнного стану у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти нашої країни.

Література

1. Виконання судових рішень: від нормалізації до приватизації URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/9/691347/>

2. Особливості виконання державою судових рішень. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/osoblivosti-vikonannya-derzhavoyu-sudovih-rishen/>
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності приватних виконавців та примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану: Закон України від 27.07.2022 № 2455-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2455-20#Text>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави: Закон України від 28.07.2022 №2468-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2468-20#Text>
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення механізму судового контролю за виконанням рішень судів та процедури встановлення або зміни способу виконання судових рішень: Законопроект України №7648 від 08.08.2022 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40206>
6. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 25.08.2022 №2455-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text>
7. Серета М., Жернаков М., Куйбіда Р. Інструменти зміцнення довіри до суду в Україні. Аналітична записка. Центрекономічної стратегії, 2019. 24 с. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2019/09/ЦППР-final-UA-2.pdf>
8. Чи стане дієвим судовий контроль за виконанням рішень? URL: <https://2022.uba.ua/news/zakonoprojekt-%E2%84%967648-chy-stane-diyevym-sudovyj-kontrol-za-vykonannya-rishen/>
9. Яка система виконання судових рішень потрібна для інтеграції України до ЄС? URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/yaka->

systema-vykonannya-sudovyh-rishen-potribna-dlya-integratsiyi-ukrayiny-do-yes/

References

1. Vykonannia sudovykh rishen: vid normalizatsii do pryvatyzatsii URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/9/691347/>
2. Osoblyvosti vykonannia derzhavoiu sudovykh rishen. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/osoblivosti-vikonannya-derzhavoyu-sudovih-rishen/>
3. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo diialnosti pryvatnykh vykonavtsiv ta prymusovoho vykonannia sudovykh rishen, rishen inshykh orhaniv (posadovykh osib) u period dii voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 27.07.2022 № 2455-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2455-20#Text>
4. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo spryiannia protsesam relokatsii pidpryiemstv v umovakh voiennoho stanu ta ekonomichnoho vidnovlennia derzhavy: Zakon Ukrainy vid 28.07.2022 №2468-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2468-20#Text>
5. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv shchodo udoskonalennia mekhanizmu sudovoho kontroliu za vykonanniam rishen sudiv ta protsedury vstanovlennia abo zminy sposobu vykonannia sudovykh rishen: Zakonoproekt Ukrainy №7648 vid 08.08.2022 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40206>
6. Pro orhany ta osib, yaki zdiisniuiut prymusove vykonannia sudovykh rishen i rishen inshykh orhaniv: Zakon Ukrainy vid 25.08.2022 №2455-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text>
7. Sereda M., Zhernakov M., Kuibida R. Instrumenty zmitsnennia doviry do sudu v Ukraini. Analitychna zapyska. Tsentrekonomichnoi stratehii, 2019.

- 24 s. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2019/09/TsPPR-final-UA-2.pdf>
8. Chy stane diievym sudovyi kontrol za vykonanniam rishen? URL: <https://2022.uba.ua/news/zakonoprojekt-%E2%84%967648-chy-stane-diyevym-sudovyj-kontrol-za-vykonannyam-rishen/>
9. Yaka systema vykonannia sudovykh rishen potribna dlia intehtratsii Ukrainy do YeS? URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/yaka-systema-vykonannya-sudovyh-rishen-potribna-dlya-integratsiyi-ukrayiny-do-yes/>